

2 БЕЗ СТРОКУ ДАВНОСТІ
«Закликаю всіх говорити!» – мариупольчанка у Польщі документує злочини росіян в Україні

3 КОЛАБОРАНТИ
Кого та за що зараз карають в Україні

6 ШЕ ПРО СТРАХУВАННЯ У ПИТАННЯХ ТА ВІДПОВІДЯХ

7 ЯК ОБЛАШТУВАТИ ВЛАСНИЙ ПУНКТ НЕЗЛАМНОСТІ
Лайфхаки від переселенців щодо підготовки до блекаутів

8 КНИЖКИ ВІД «СХІД NOW»: ХТО ВИГРАВ У ПЕРШОМУ РОЗІГРАШІ

СХІД NOW

№12
вересень
2023

БЕРЕГУНЯ
МАРИУПОЛЬСЬКА
АСОЦІАЦІЯ ЖІНОК

БЕЗОПЛАТНО

РЕДАКЦІЙНЕ

МАГІЯ ЧИСТОГО АРКУША

От ви питаєте, як це – створювати газету? Та, в принципі, як і все інше: головне почати, а там само піде, у нас дуже фахова команда. Є, звісно, певні ритуали, але жодної магії. Магія скоріше в розумінні, що кожне число – це шлях від нічого до народження, від чистого аркуша до насиченого полотна. І як справжній кухар приступає до нової страви з гарним настроєм і світлими думками, так і ми мусимо не мати за душею смурних почуттів – інакше не буде магії і вийде так собі.

А позаяк живемо ми в Україні, то разом з вами, дорогі читачі, маємо об'єктивні проблеми з ресурсом натхнення. Як написала днями наша колежанка, «хотіла понити, що нема сил, але нема сил, щоб понити». Наче невесело, але зрештою, є в цьому певна ресурсність – краще не робити нічого, ніж скочуватися у ниття. Ну, а потім на маленькій швидкості все ж таки розпочинати рухатися і в процесі поступово надихатися (у нашому випадку – історіями незламних українців зі Сходу, які ми старанно для вас готуємо).

Давно не було на наших шпальтах порад психологів, треба виправлятися. Бо вони зараз як один радять уповільнюватися. Нічого поганого, кажуть, немає у режимі енергозбереження. Нам з вами ще Перемогу наближати, а тоді знов життя налагоджувати з майже чистого аркуша.

Як би там не було, двічі на місяць ми все одно будемо зустрічатися з вами у наших переселенських справах. Дякуємо за цю можливість ЗСУ і фінансовій підтримці платників податків Німеччини. Чекаємо ваших відгуків на редакційну пошту eastnowred@gmail.com або через сайт shidnow.com.ua – дуже вони для нас важливі!

Разом ми зможемо більше!

Фото: Віталій КОЛБУНОВ

НАДИХАЮЧЕ

В умовах життя у нових містах, коли нас не оточують звичні речі та знайомі люди, ми часто губимося, не знаємо, куди бігти та що робити. А він просто розпочинає робити чергову нову справу – робити вишукано і, іноді здається, граючи. Одну, другу, третю... Без зайвого пафосу мариуполець Кирило Долімбаєв тепер і у Дніпрі бере на себе безліч напрямків, де можна щось покращити та вдосконалити. А ще він вмів знаходити для своїх проєктів фінансування і встигає заробляти сам.

– Ваші проєкти у Маріуполі ми просто перелічимо окремо, гаразд? Бо не вистачить газети, щоб розповісти про них докладно. Зосередимося на вашій діяльності у Дніпрі.

– З Маріуполя я виїхав напередодні повномасштабного вторгнення вночі. Розумів, що потім я нікуди не виїду – і через свої погляди, і через татування. Сім'ю вивіз до кордону з Польщею, зараз вони живуть у Німеччині, а сам поїхав до Дніпра. І вже 20 березня разом з капеланами ПЦУ з Маріуполя – родиною Перетятків та Владикою Сергієм – ми організували перший у Дніпрі гуманітарний штаб для переселенців. Тоді штаб щодня обслуговував 2500 людей, зараз трохи менше, але він досі працює.

У квітні я зрозумів, що треба створювати нові проєкти з психологічної реабілітації переселенців та військових. За власні кошти я орендував приміщення для резиденції «Вільний простір Little Mariupol», і щоб відволікти людей від поганих думок, ми разом з командою поступово насичували цей простір різноманітними

МАЛЕНЬКИЙ МАРІУПОЛЬ

Кирило Долімбаєв у Дніпрі

заходами. Проблема психологічної реабілітації досі актуальна, тому у нас постійно працює психолог, як дитячий, так і для дорослих. На жаль, менталітет ще такий у нас, що люди часто бояться психологів, тримають проблеми в собі, а потім починаються депресії, алкоголь, зіпсовані стосунки з рідними...

Ми не акцентуємо допомогу тільки на переселенцях, тому що вона зараз потрібна усім. Діти з Дніпра також страждають від ракетних ударів, вони також тривожні, тож ми у різний спосіб намагаємось відволікти їх і

паралельно навчити чомусь, що надалі буде потрібно у житті.

У нас постійно працює юрист, який допомагає і дніпрянам, і переселенцям відновляти документи, робити супровід у держорганах.

Ми традиційно підтримуємо культурні проєкти, проводимо заходи з писанкарства, вишивання, витинання, виготовлення ляльок-мотанок, концерти бандуристів тощо. Влаштуємо вечори поезії, зустрічі з письменниками, де вони можуть представити свої книжки. ▶

Закінчення на стор. 5

НОВИННЕ

У ДЕВ'ЯТИ ГРОМАДАХ ДОНЕЧЧИНИ ЦІЄ ЗИМИ НЕ БУДЕ ОПАЛЮВАЛЬНОГО СЕЗОНУ

Станом на кінець вересня Донецька область готова до зими на 89-90%. Однак, у дев'яти громадах опалення не буде взагалі.

Без тепла цієї зими залишаться:

- ◆ Бахмутська,
- ◆ Званівська,
- ◆ Сіверська,
- ◆ Соледарська,
- ◆ Торецька,
- ◆ Часовоярська,
- ◆ Вугледарська,
- ◆ Авдіївська,
- ◆ Мар'їнська громади.

За словами в.о. очільника Донецької обласної військової адміністрації Ігоря Мороза, відновлення централізованого теплопостачання у цих громадах неможливе через велику кількість пошкоджених житлових будинків та комунацій.

Ще дві громади опалюватимуться частково. Йдеться про Святогірськ та Лиман, де будуть опалювати лише лікарні та заклади соціальної сфери. Ці приміщення використовуватимуть також як пункти обігріву.

ВІЙСЬКОВІ ТА ЧЛЕНИ ЇХНІХ РОДИН МОЖУТЬ ОТРИМАТИ БЕЗОПЛАТНУ ПРАВОВУ ДОПОМОГУ

Правозахисна спільнота «Платформа прав людини» об'єднала кваліфікованих юристів навколо ініціативи безоплатно консультувати з правових питань діючих військовослужбовців, ветеранів та членів їхніх родин.

Серед питань, з якими можна звернутися до фахівців:

- ◆ виплати військовослужбовцям,
- ◆ медична допомога, ВЛК,
- ◆ відпустки, переведення,
- ◆ дострокове звільнення, звільнення в запас,
- ◆ адміністративна та кримінальна відповідальність,
- ◆ статус безвісти зниклих та полонених,
- ◆ статус УБД,
- ◆ статус сім'ї загиблого, соціально-правові гарантії (пільги).

Щоб отримати юридичну допомогу, треба звернутися на електронну адресу help@ppl.org.ua або надіслати запит через соціальні мережі: facebook.com/help.ppl.org.ua/ чи t.me/help_ppl.

УКРАЇНА ВИМАГАТИМЕ РЕПАРАЦІЇ ВІД КРАЇНИ-ОКУПАНТА ЧЕРЕЗ ГААГУ

У вересні у межах справи про геноцид рф в Україні, яку розглядають у Міжнародному суді ООН в Гаазі, пролунала заява про намір українського уряду вимагати репарації.

Із сумою фінансових вимог до рф Україна поки що не визначилася. **CN**

ВАЖЛИВЕ

У Маріуполі вона була депутаткою міської ради. Тією самою, що за день до повномасштабного вторгнення вимагала мобілізації комунальних служб для зміцнення обороноздатності міста та облаштування бомбосховищ, яких не було. Тоді почула, що не на часі. Відтоді Катерина сама вирішує, що на часі, а що ні.

– Щодня я відслуховую та обробляю свідчення про злочини росіян із різних регіонів України. І впізнаю маріупольців навіть без персональних даних та географічних назв, тільки по опису ситуації. Мені здається, їхні спогади – найстрашніші. Бо на відміну від інших українських міст, постраждалих від російської агресії, з Маріуполя люди довго не мали можливості вирватися. Ворог прицільно знищував місто разом із сотнями тисяч людей, які там залишалися, – каже Катерина Сухомлинова.

24 лютого вона ухвалила для себе рішення залишатися в Маріуполі, щоб допомагати.

– Я не могла інакше вчинити. Я декілька років поспіль разом з Мальтійською службою допомоги навчала маріупольців порятунку життя. Як рятувальниця, яка вміє надавати першу домедичну допомогу, я була потрібна у тому жаху, що розпочався в місті.

Катерина мешкала на Лівобережжі і, скільки могла, перевозила поранених до обласної лікарні, розвозила по підвалах хліб, воду, ліки, які отримувала у волонтерському центрі «Халабуда». Але незабаром Лівобережжя було відрізане від центру, на тому березі Кальміуса люди залишилися помирати у підвалах від поранень та від голоду...

Після 20 днів перебування у блокадному місті під постійними обстрілами Катерина вирішила вивозити родину, рятувати доньку. Її прострілена автівка їхала селами вздовж моря, оминаючи блокпости і фільтраційні табори – бо депутатка та активістка окупанти навряд чи пропустили би. Щодня вона дякує людям, які зустрічалися на цьому шляху і надавали допомогу.

– Щиро не розумію, як в міжнародних інституціях, які взагалі-то створені, аби зупинити війни, можуть не помічати ознак геноциду, що чинять рашисти проти українців! Адже кожен, хто виїздить з окупованих українських територій, добре знає, що в жодному разі не повинно бути навіть натяку на те, що ти – українець. Мова, книги, рушники, вишиванки, патріотичні тату, світлини в телефоні чи в альбомі – все це може вартувати життя. Будь-яка дрібничка жовто-блакитного кольору може спровокувати російського ката на вбивство.

У квітні Катерина з донькою опинилася у Польщі, де її зустріли представники Мальтійської служби допомоги. Саме вони організували першу зустріч маріупольчанки із польськими журналістами. А потім таких зустрічей, розповідей, прес-конференцій стало так багато, що не залишалось жодного вихідного.

– Така моя інформаційна робота була виснажливою, але необхідною. Ця нещодавня історія з фільмом «Юрик» (художня

Масові вбивства, позбавлення волі, тортури, гвалтування, руйнація цивільної інфраструктури... Більше півтори тисячі злочинів рф в Україні вже зафіксували в польському Центрі документування російських злочинів в Україні імені Рафала Лемкіна, який запрацював у Варшаві вже 26 лютого 2022 року. Серед співробітників, що збирають та записують відео-, аудіо- та письмові свідчення – маріупольчанка Катерина Сухомлинова.

Катерина Сухомлинова у мирному Маріуполі. Фото: Дмитро Чичера

БЕЗ СТРОКУ ДАВНОСТІ

«Закликаю всіх говорити!» – маріупольчанка у Польщі документує злочини росіян в Україні

стрічка, в якій українська кіностудія викривила факти щодо облоги Маріуполя, – прим. ред.) довела, що навіть всередині України залишаються люди, які не знають, не розуміють, що насправді відбувалося в Маріуполі. Що вже казати про західний світ? Але від розуміння європейцями трагедії і болю українського народу залежить підтримка нашої країни. Тож, коли я отримала пропозицію працювати над документуванням злочинів росіян у Центрі Лемкіна, я погодилася. Це стало органічним продовженням моєї попередньої діяльності.

Центр Лемкіна є частиною Інституту Пілецького – урядової організації, яка має колосальний досвід збирання, збереження та оброблення свідчень жертв тоталітарних режимів ХХ століття. Фахівці інституту збирали свідчення з часів Першої і Другої світових війн, тому мають вже напрацьовані підходи до розробки анкет.

Перші анкети для українців з'явилися вже на другий день повномасштабного вторгнення рф, але вони змінювалися з урахуванням ситуації, порад юристів, психологів, істориків. Зараз така анкета містить 45 питань.

– Дуже важко вмовити людину розповісти під присягою

про те, що вона побачила. І чим довше триває війна, тим складніше людям почати говорити. Особливо, якщо людина є не тільки свідком, а і жертвою злочину. На відміну від перших біженців, наразі люди проходять дуже жакливу та принизливу фільтрацію, під час якої їх нерідко змушують давати неправдиві свідчення, підписувати папірці, залякують, щоб тримали рота на замку. І якщо у людини залишаються в окупації родичі, друзі, то вона буде мовчати, – пояснює пані Катерина.

Попри такі складнощі їй все ж таки вдається встановлювати контакти з постраждалими.

– «Доброго дня, мене звати Катерина, я із Маріуполя», – так я починаю свою розмову. І людина, яка сама пройшла пекло, відчуває, що може мені довіритися, бо і я пройшла пекло, тож зможу її зрозуміти. Інколи мені так і не вдається умовити дати офіційні свідчення під відео- або аудіозапис. Є ті, хто погоджуються розповісти все на камеру, але за умови зміни голосу. Хтось

хоче просто анонімно заповнити анкету. Але просто щоб поділитися з кимось своїм болем, люди погоджуються розповісти те, що бачили і пережили самі. І

На міжнародному саміті World for Ukraine W4UA, грудень 2022

знаєте, що я вам скажу? Дна немає у росіян. Немає...

Катерина підкреслює: не можна міряться горем. Покази жінки, яка захищала своїх дітей, три тижні не виходячи з підвалу, той жах, який відчуває мати, коли не знає, чим нагодувати малечу, не менш важливі для правосуддя, ніж покази чоловіка, який

бачив на власні очі, як окупанти розстрілюють людей у підвалах.

У подальшому свідчення українців будуть використані у судових процесах проти російської федерації, адже Центр Лемкіна співпрацює з Генеральною прокуратурою Польщі. Але з ними можна працювати й просто зараз. Звісно, що персональні дані закриті, а от самі історії вже можна досліджувати, аналізувати і розповсюджувати.

– Ми поширюємо їх самі, влаштовуючи спеціальні заходи, де читаємо трагічні спогади, робимо фільми за свідченнями постраждалих. Вже готовий фільм «Херсон», завершується робота над фільмом «Маріуполь». Крім того, центр розробляє онлайн-платформу, де будуть зібрані вже оцифровані свідчення українців. Планується, що ця платформа розпочне роботу з наступного року.

Катерина Сухомлинова закликає всіх свідків та жертв російських злочинів звертатися до прокуратури тієї європейської країни, де вони перебувають, і говорити. Каже, що можна звертатися й безпосередньо до неї – вона надаватиме допомогу з організаційних питань.

– Ми маємо усвідомлювати, що росію треба перемагати не тільки на полі бою за допомоги зброї, а й інформаційно. Дати

свідчення проти росії – це реальний вклад кожної людини у Перемогу нашої країни. Я вважаю, ми всі маємо докласти максимум зусиль, щоб жоден злочинець, який прийшов на нашу землю вбивати, не уникнув відповідальності. В цьому я бачу сьогодні свою місію. **СН**

Ганна САВЧЕНКО

КОЛАБОРАНТИ

Зміни до Кримінального кодексу, які передбачають відповідальність за колабораціонізм, були внесені в березні 2022 року – фактично через тиждень після початку широкомасштабної війни. Покарання стало неминучим за різні форми співпраці з окупантами – від публічної підтримки до отримання керівних посад чи господарської діяльності на користь ворогів. Але одностайності щодо суворості такого покарання в суспільстві досі немає. Ми вважаємо, що тема потребує широкої публічної дискусії, тож поговорили з двома активістами, з Донеччини та Криму, які мають дещо різні погляди на питання.

Фото: Віталій КОЛБУНОВ

Кого та за що зараз карають в Україні

ЧОМУ НЕВІДВОРОТНІСТЬ ПОКАРАННЯ ВАЖЛИВА

Віталій Овчаренко – громадський активіст з Донеччини, який 2017 року ввів в українське законодавче поле поняття «колабораціонізм», бо був співавтором одного з перших законопроектів щодо відповідальності за державну зраду. Зараз Віталій служить в ЗСУ, але ця тема його не відпускає. Під час звільнення рідного Лиману у приміщенні ворожого штабу він знайшов документи, які окупанти забули знищити. В них – прізвища місцевих посіпак, які просували серед населення російські ідеї і ініціативи. Овчаренко передав документи правоохоронцям і сподівається, що усі зрадники отримають покарання – без поблажливості щодо віку, статі чи професії.

– Нарешті є політична воля на те, щоб колаборанти були покарані. Так, для доведення до суду такої кількості справ інколи не вистачає людських ресурсів, бо слідчі просто не встигають їх опрацювати, – каже Віталій. – Але хай там як, ми нарешті бачимо тенденцію щодо посилення відповідальності для цивільних колаборантів. Вироки почали отримувати ті, хто не тримав зброю, але обіймав посади в окупаційних адміністраціях. І це нарешті реальні строки, а не умовні. Часто – з конфіскацією майна, що для таких людей особливо боляче.

Віталій каже, що після 2014 року зрадники або отримували умовне адміністративне покарання, або (здебільшого) взагалі не потрапляли у поле зору правоохоронців. У патріотів таке толерування породжувало відчуття, що принцип невідворотності покарання не працює, а у зрадників – впевненість у безкарності.

– Зараз вони отримують вирок і заочно, й фактично. Бачу, робота йде активно. Якщо раніше я, як активіст, звертався до правоохоронних органів з інформацією про колаборантів, то тепер вони шукають мене, щоб отримати свіжі докази. А ще я бачу, що люди перестали боятися

фіксувати факти колабораціонізму, багато хто готовий відкрито свідчити. Бо вони пожили в окупації і побачили страшну роль колаборантів, які здавали ворогу активістів, волонтерів, родини військових. Наприклад, нещодавно до Лиману повернувся чоловік, який писав доноси на своїх сусідів за їхню патріотичну позицію, а потім втік з окупантами. Так про те, що його помітили у черзі за гуманітаркою, правоохоронців та активістів вже за годину сповістили троє місцевих мешканців. І це означає, що люди підтримують принцип справедливого покарання для зрадників. Тобто і держава, і суспільство нарешті зацікавлені в тому, щоб непокаране зло більше не вбивало. Вважаю, це великий успіх.

ЗАКОН ПОТРЕБУЄ ЧІТКИШОГО ТРАКТУВАННЯ

Альона Луньова – кримчанка, директорка з адвокації громадської організації «Центр прав людини ZMINA», що є членом Коаліції «Україна. П'ята ранку». Правозахисники Коаліції слідкують за тим, як змінюється ситуація з вироками колаборантам, і вважають – зусилля не варто розпоршувати на дрібні порушення, а формулювання колабораційної діяльності треба визначити максимально чітко.

Віталій ОВЧАРЕНКО, військовослужбовець ЗСУ, кандидат історичних наук, розробник законопроекту «Про захист української державності від проявів колабораціонізму» (2017):

– Велика частина вчителів, чиновників, всіх цих членів «громадських» об'єднань окупантів розуміють насправді, що скоїли злочин. Українська влада готова йти на певні компроміси, але їй не можна сідати на голову. Якщо ми будемо загравати з колаборантами, то закладемо бомбу повільної дії. Тож всі, кому не подобається Україна, хай вже їдуть в росію.

Менше боятися повернення України ті, хто не заплямував себе публічною активною співпрацею з окупантами. І треба пам'ятати, що далеко не всі з тих, хто, наприклад, змушений був отримати російський паспорт – колаборанти і «рускомірці». Навіть на десятому році окупації в Донецьку та на інших територіях є значна кількість вірних Україні громадян. Ми знаємо, що у вас немає вже вибору «петлять» – беріть той паспорт і запам'ятовуйте тих, хто вас примушував це робити. До них потім буде багато питань. Ми знаємо, що вас в окупації багато! Ми знаємо, що ви нас чекаєте! Ми вас чуємо! Ми скоро будемо!

По суті, закон встановив доволі широке коло суб'єктів, які підпадають під дію кримінального законодавства. Співпрацею з окупантами визначено надто багато різнопланових дій. Пані Альона вважає, що це невиправдано, бо є, принаймні, території, які окуповані вже понад 9 років, і для них запровадження карної відповідальності є непропорційним – здається, законодавець взагалі не брав до уваги ці території.

– Якщо ми візьмемо вчителів, то вони там, звісно, впроваджували освітні стандарти країни-окупанта, викладали російською мовою. Але ж ми не можемо притягнути до кримінальної відповідальності десятки тисяч педагогів, які залишилися в окупації. Бо вона триває 9 років і люди мали якось виживати, – пояснює свою точку зору пані Альона. – А по-друге, коло колаборантів описано настільки загально, що складається враження, ніби основною метою цього закону була превенція. Фактично, людям надіслали потужний меседж, що будь-яка діяльність заборонена, не співпрацюйте! Але ж з початку окупації Криму та окремих районів Донецької та Луганської областей таких меседжів від держави не було.

Превентивна функція закону, можливо, й спрацювала на окупованих 2022 року територіях. Але тепер, коли вони захоплені вже понад рік, оче-

ХРОНІКИ СУДУ, ВЕРЕСЕНЬ

- ✓ 10 років ув'язнення з конфіскацією майна та заборобою у подальшому обіймати адміністративні посади – вирок очільнику «адміністрації Новоайдарського району ЛНР» за ч. 5 ст. 111-1 КК України.
- ✓ Таке саме покарання чекає на псевдоголову селища Новотроїцького на Донеччині.
- ✓ На рік менше, але також із конфіскацією, заочно має «староста» Ямполья, який втік з окупантами.
- ✓ 13 років позбавлення волі з конфіскацією майна отримав мешканець Волновахи, який у «міністерстві з надзвичайних ситуацій» обійняв посаду майстра газодимозахисної служби.
- ✓ 15 років проведе у в'язниці мешканець Дружківки, який у складі агентурної мережі РФ коригував вогонь по ЗСУ у Краматорську та мріяв про крісло «радника мера».

видно, що такого впливу вже немає, вважає правозахисниця. Люди, які там залишилися, мають десь працювати та змушені комунікувати з окупантами.

– І ще нюанс. Ми отримали статистику, згідно якої більшість проваджень відкривається щодо посадовців в окупаційних адміністраціях – це частина п'ята статті 111 КК. Але у реєстрі судових рішень більшість вироків – по частині першій, де йдеться про заперечення збройної агресії або публічну підтримку окупантів. На початок минулого місяця з 607 вироків суду 324 – саме по першій частині статті. Цитата з реального вироку: «Особа на території Бердичівського кооперативно-колгоспного ринку в присутності інших публічно заперечувала здійснення збройної агресії РФ». Виходить, якщо людина зняла відео у Тік-тоці, поставила лайк чи поширила якесь повідомлення, то її покарають вірогідніше, ніж тих, хто по-справжньому співпрацював з окупантами.

Альона Луньова вважає, що переважана більшість порушеннями на кшталт лайків у соцмережах – це не раціонально: коли триває збройна агресія, фахівці мають займатися розслідуванням воєнних злочинів, а не розпоршувати ресурси на експертизи мережевої діяльності. Варто переслідувати тих людей, які дійсно вчиняють кримінальну діяльність, співпрацюють з окупантом й завдають шкоди державі України.

– Якщо людина очолює адміністрацію, вона дійсно допомагає росії встановлювати окупаційний режим. Сюди ж варто додати певну господарську діяльність на кшталт оборонних замовлень, відшивання форми, ремонту техніки. Звісно, якщо не зафіксований факт примусу, – пояснює пані Альона. – Є питання щодо директорів чи методистів навчальних закладів, які впроваджують освітні стандарти. Але я не впевнена, що для цих людей має бути саме кримінальна відповідальність із позбавленням волі. **CN**

НАДИХАЮЧЕ

Вдома на Донеччині Олена Хатмулліна мала підприємство з виробництва побутової хімії та туалетного паперу, а також вирощувала мікрозелень. Її продукція успішно продавалася у крамницях Костянтинівки та області, в тому числі гуртовим покупцям. Через повномасштабну війну вона виїхала до невеликого містечка Шумська на Тернопільщині і тепер має бізнес в обох містах. Як це їй вдається, читайте далі.

МІЖ СХОДОМ І ЗАХОДОМ

Історія підприємниці з Костянтинівки, яка розвиває бізнес на два міста

Минулого літа після оголошеної евакуації з Донеччини Олена спакувала і вивезла до складу у Дніпрі обладнання. Сама ж поїхала на Тернопільщину розмірковувати, що робити з бізнесом далі.

НЕОЧІКУВАНІ ПЕРЕПІЛКИ

Сидіти довго без діла не змогла. Взяла участь в одному з грантових проєктів і у винагороду отримала... дві клітки з перепілками.

– У мене ніколи не було птахів, але оскільки їх вже дали, треба було думати, що з ними робити. Я вирішила, що це може бути додатковий зарібок для моїх працівників, які лишалися на Донеччині, – каже підприємниця.

На території підприємства, де вони ще торік виробляли санітарно-гігієнічні товари, косятинівці облаштували приміщення з клітками, інкубатором, брудером для вирощування перепілок. Спочатку перепілок було 80, згодом вони вивели пташенят, тож стало 500. Вирощують їх на м'ясо та яйця, які охоче купу-

ють у місті та сусідніх селах. За певний час з'явилися постійні клієнти, а працівники налагодили співпрацю з місцевими крамницями.

Олена каже, що ціни на її продукцію у Костянтинівці нижчі, ніж в інших регіонах. Скажімо, перепелині яйця гуртом коштують 45 гривень за десяток, м'ясо – 180 гривень за кілограм.

ПОЖИВНА «ПОЖИВА»

Більшість робіт з перепелиного бізнесу виконують працівники у Костянтинівці, а Олена тим часом почала на Тернопільщині виготовляти сублімовану їжу. Це високотехнологічна продукція, яка представляє собою домашню страву, оброблену вакуумною сушкою. Вперше цю технологію почали використовувати 1968 року для приготування їжі астронавтам. Вона на 95% допомагає зберегти первинний смак страви і всі корисні поживні речовини, а також забезпечує тривалий термін зберігання без використання консервантів та хімічних домішок.

– Місцевість, де я зараз проживаю, багата на городину, це і стало вирішальним чинником при створенні нового бізнесу. Я сама розробляю технологічні карти страв і дегустую теж сама. Їжа спочатку готується – як для себе, щоб була смачною, а потім сублімується у вакуумі та фасується у пакет. Її можна залити окропом і виходить готовий суп чи борщ – дуже зручно, коли немає часу на приготування.

У розробці вже понад 16 страв – суп-пюре, крем-суп, суп з локшиною, гречаний, макарони з м'ясом, борщ з м'ясом та веганський, плов тощо. Спочатку Олена користувалася невеличким субліматором, а потім виграла ще один грант на придбання більш потужного промислового обладнання.

– Зараз я готую документи для реєстрації власної торгової марки «Пожива». Мені дуже подобається ця назва – вона дуже українська і дуже красномовна. Вона ніби говорить, що цей продукт смачний, корисний та такий, що живить, забезпечує життєдіяльність.

В Україні ніша сублімованої їжі ще не дуже розвинута, тож Олена вірить, що її «Поживу» на ринку оцінять. І вже готується запускати проєкт із соціального підприємництва. Працювати запросить жінок-переселенок, аби надати їм можливість заробітку.

НАВЧАТИ ТА НАВЧАТИСЯ

Ще одна соціальна складова проєкту спрямована на жителів Шумської громади:

всім зацікавленим Олена готова передавати свій досвід із написання грантових заявок та бізнес-планів. Це допоможе жінкам невеличкої громади знайти роботу, започаткувати або розвинути власну справу.

– Раніше до мене часто зверталися люди і просили написати бізнес-план. Я відгукувалася, брала за основу їхню «сиру» ідею, робила аналіз ринку, проробляла всі деталі.

часу, але часто консультує безоплатно, адже вірить, що допомагаючи іншим, допомагає й собі ставати сильнішою.

Аби вдало поєднувати різні бізнеси та операційні процеси, Олена постійно навчається. Наразі вона бере участь у програмі менторської підтримки від консультантів Львівської школи бізнесу. А раз на місяць їздить до Дніпра та додому – везе перепі-

Але потім наставав момент захисту, і людина не могла презентувати свою ідею, тому що вона її просто не «прожила». Врешті я відмовилася від такого виду консультацій і зараз більше пропоную менторство – задаю вектор, за яким потрібно рухатися, підказую, де шукати інформацію, як зробити аналіз, як обрахувати фінансовий план. А майбутні підприємці вже самі докладно розробляють свої ідеї, щоб гідно їх презентувати.

За консультації Олена бере гроші залежно від складності та витраченого на проєкт

кам корм, бо на Донеччині він дуже дорогий. Також допомагає своїм працівникам із доставкою замовлень, налагоджує нові бізнес-партнерства.

– Фактично я живу між Сходом і Заходом, постійно в дорозі. Але я точно знаю, заради чого це роблю. Вірю, що це додасть мені нового досвіду і зробить сильнішою, бо після нашої Перемоги я хочу повернутися додому. А мати досвід – це найважливіше, що нам потрібно для відновлення рідної Донеччини. **CN**

Наталка СТЕПОВА

НАДИХАЮЧЕ

Закінчення. Початок на стор. 1

« Дуже пишаємося знайомством з такими людьми, як письменник зі Сходу України Олег Гавриш, з яким Netflix підписав контракт на екранізацію його творів. У нас були щотижневі історичні заходи, де розвінчувалися пропагандистські міфи. Також влаштовуємо виставки. Є один художник-маріуполець, так-от виставка допомогла йому продати роботи з краєвидами Маріуполя. За кілька годин він заробив 7 000 гривень і зміг сплатити оренду житла.

Періодично ми домовляємося про надання безоплатних медичних послуг для дітей-переселенців і про певні послуги для дорослих – також безоплатні чи зі знижкою 50%. Зокрема у нас була екстрена необхідність допомагати жінкам, які зазнали на окупованих територіях сексуального насильства. І ми змогли організувати так, щоб знову ж таки безоплатно у режимі 24/7 відправляти жінок до одного з найкращих гінекологів Дніпра по кваліфіковану допомогу.

Є у нас і програма підтримки хатніх тварин, адже люди виїжджали зі своїми улюбленими, а їхнє утримання коштує чималих грошей. Ми знайшли у Дніпрі донорів, які надали нам 2 тони кормів, ми їх видавали. Також домовилися з готелем для тварин, де безоплатно в доволі гарних умовах перетримували кішок та собак, поки власники не знаходили житло.

– Серед іншого ви займаєтесь й підтримкою підприємців та релокованих підприємств. Як це організовано?

– Так, ми цим займаємось, і зараз розповім навіщо. Бізнес, який виїжджає зі Сходу, не отримує жодної підтримки – я це знаю не по чутках, бо спілкуюся з підприємцями. Часто вони або закривають бізнес, або повертаються і починають сплачувати податки окупантам. Тому наше завдання – і держави насамперед – втримати їх тут, щоб вони саме тут розвивалися та сплачували податки. В нормальних країнах більшість держбюджету складають надходження від малого та середнього бізнесу. Я розумію, що в нас на першо-

МАЛЕНЬКИЙ МАРІУПОЛЬ

Кирила Долімбаєва у Дніпрі

ЛОКАЦІЇ LITTLE MARIUPOL У ДНІПРІ

- ☑ Резиденція/кав'ярня/магазин крафтових продуктів/гуманітарний хаб на проспекті Гагаріна, 127
- ☑ Кав'ярня SVOІ на проспекті Поля, 106
- ☑ Кав'ярня/кафе по вулиці Гончара, 15/17
- ☑ Ресторан на проспекті Яворницького, 90

блага підприємцям, але наше завдання – показати, що вони потрібні тут. Це крапля, але якщо кожен буде так робити, ситуація зміниться на краще. Я пишаюся, що ми змогли дати роботу 25-ти ВПО, які не мають наміру виїжджати, бо мають гроші на оренду житла, нормальну їжу, навчання дітей. Ми мали стосунки з сотнею представників малого бізнесу, вони зараз працюють у різних куточках України і з 80% з них ми продовжуємо співпрацювати. Як саме? У нас є фізичний майданчик, де люди можуть руками потримати, наочно побачити роботу підприємця. Це стосується виробників одягу, сувенірів, чого завгодно, окрім великої якоїсь техніки чи виро-

чорним прапором» – був незаереєстрованим. Але наша концепція в тому, що ми допомагаємо, але все має бути законно. І тепер він підприємець, платить податки, і це нормально, це правильно.

– Тоді питання, де ви бережете гроші на підтримку бізнесів?

– Ну, дивіться, станом на зараз у нас кілька локацій. У кожній ми поєднуємо бізнесову ініціативу з гуманітарною. Для чого це потрібно? Щоб не спиратися постійно на грантові гроші, а заробляти власні, сплачувати оренду, комуналку, накладні та поточні витрати з соціальних та гуманітарних проектів. По суті, бізнесова складова є соціальним бізнесом. З доходів купується продукція. А потім, власний кошт ніхто не відмінює.

– Тобто ви – альтруїст?

– Ну да, по суті так і є.

От ви мене спитали, звідки гроші. Думаю, це неправильне запитання, бо не завжди гроші є запорукою того, що щось буде розвиватися. Я маю багато прикладів, коли люди приїжджали до Дніпра з величезними грошима, вклалися у бізнес і прогоряли. А можна мати 500 доларів, розуміти, як працює ринок, бути дисциплінованим – і отримати гарний результат. І от важливе – поки йде війна, треба робити свій бізнес соціально спрямованим. Зараз не той час, щоб залишати гроші у кишені, треба допомагати. Ми, наприклад, спочатку мали змогу безоплатно пропонувати військовим тільки каву, а тепер надаємо майже все (хоч вони і відмовляються отримувати щось безоплатно). Якщо, гіпотетично, до мене прийде 100 військових, я їх нагодую без проблем. Це, я вважаю, правильно, бізнес має ділитися грошима. Вивісити прапор ще не означає,

що ти патріот. Зроби щось для свого міста, вулиці чи району – це і є соціальна спрямованість.

– А щодо приватних надходжень, коштом яких ви створювали культурні локації у Маріуполі? І чи допомагають вам міжнародні донори?

– Дотацій від фізичних осіб вже рік як майже немає. Тут теж все зрозуміло – у людей закінчуються гроші, роботи немає, хтось вже втомився. Тому ми до будь-якої гуманітарної ініціативи і приєднуємо бізнесову, щоб надалі ефективно використовувати свій план розвитку. І звісно, ми співпрацюємо з грантовими організаціями, такими як ПРООН та USAID, які підтримують наші проекти. Це великі дотації, в яких все має бути максимально прозоро та зрозуміло європейцям та американцям.

– Неозброєним оком видно, що ваші проекти створюються зі знанням менеджменту, з системним та ефективним підходом до процесів. Звідки такі навички?

– Я 17 років працюю у Приватбанку, це моя перша і єдина робота. Вона навчила мене

ефективно працювати, керувати фінансами та прогнозувати. Всі ці знання та навички я втілюю в усі проекти, які ми реалізуємо, з повним розумінням, як це робити правильно.

– Тобто ви працюєте на основній роботі в банку паралельно з таким величезним громадським навантаженням? Може тоді Кирило Долімбаєв розповісти, як зазвичай проходить його день?

– Кирило Долімбаєв з березня 2022 року прокидається о п'ятій ранку і працює до упору (сміється). З урахуванням кількості локацій, а їх стає все більше, «до упору» настає для Кирила все пізніше, він не встигає готувати, щось нашвидку їсть. Ні, я не бідкаюся (сміється), у мене є можливість, просто часу немає. Йду додому, намагаюся десь поїсти і раніше лягти спати, щоб знову прокинутись о п'ятій. Не скажу, що не пам'ятаю, що робив протягом дня, просто діапазон завдань настільки великий, що нема сенсу перелічувати.

– Вам треба вже починати проводити тренінги «Як все стигнути і при цьому не збожеволіти».

– Я про це думав, але це потім. **CN**

Олена СВІТЛА

му плані військові витрати, але треба перейматися і бізнесом, щоб у перспективі не сталось ще більших економічних та демографічних проблем.

Тому на даному етапі ми намагаємось зробити щось, щоб бізнес хоча б не виїжджав. Для мене і моєї команди не є самоціллю надати якісь матеріальні

бів на кшталт колісних пар для вагонів – звісно, ми їх не виставимо у своїх локаціях. Тобто ми купуємо продукцію, одразу даємо підприємцю гроші, якими він може вкластися у розвиток.

Зараз ми так співпрацюємо з трьома виробниками ковбас з Єнакієва, Торезька та Маріуполя. Один з них працював «під

ПРОЕКТИ КИРИЛА ДОЛІМБАЄВА В МАРІУПОЛІ

Храм Петра Могили та Собор Успіння Пресвятої Богородиці ПЦУ*

☑ Оздоблення собору петриківським розписом (офіційно увійшов до Книги Рекордів України).

☑ Встановлення на подвір'ї триметрової кованої статуї Архангела Михаїла, яку зробив на замовлення майстер з Чернівців Андрій Хорт.

☑ Створення абстрагованих від релігійної складової культурних об'єктів – постійної експозиції українського вбрання та козацького побуту «Нація», Школи бандури та українського живопису і Громадської бібліотеки імені Василя Стуса (майже 7 500 книжок виключно українською та англійською мовами).

☑ Організація гарячих обідів для нужденних.

☑ Початок створення з нуля майбутнього Кафедрального Собору, який мав стати культурним осередком Приазов'я – останню ділянку підлоги залили 22 лютого 2022 року.

* Наразі собор розграбовано, більшість експонатів спалена, хоча ззовні сама споруда постраждала лише частково. Окупанти хотіли повністю збити петриківський розпис, проте він залишився, як і статуя Архангела Михаїла. Російські попи повністю знищили всю бібліотеку «націоналістичної» літератури.

Створення автентичного візерунку «Маріупольська Петриківка»

«Я зрозумів, що ми не маємо свого оригінального орнаменту Приазов'я, не маємо історії. А якщо так, то чому б не мені все це почати? Хтось має! Запропонував проект дизайнерці Тетяні Нафтель**, ми його узгодили і вирішили, що візерунок має повторювати розпис Храму».

** Про дизайнерку вишиванок Тетяну Нафтель ми писали минулого числа газети

ВИГІДНЕ

Отже, ми писали зокрема про накопичення пенсії за допомогою недержавних структур, а саме – страхових компаній. Насамперед людей зацікавила можливість передавати накопичення у спадщину (на відміну від державних пенсій). Найбільші сумніви викликало питання гарантій.

♦ **Які гарантії того, що я відкрию накопичувальну програму, а страхова компанія не прогорить чи просто не піде з ринку? Де мені потім її шукати?**

Можливо, ви здивуєтеся, але в Україні страхуванням займаються лише 12 компаній. Усі вони обов'язково проходять аудит: раз на квартал в Україні і раз на рік – міжнародний. У світі всього 4 компанії, які можуть проводити такий аудит. Результати обов'язково оприлюднюються, зокрема публікуються в урядових виданнях.

Нижче фінансовий консультант пояснить про гарантії докладніше. А поки спойлер: якщо навіть щось трапиться з компанією в Україні, її борги сплатить закордонна компанія-перестраховик.

♦ **Чому страховики комунікують з людьми не напряму, а через брокерів? Це якось підозріло. Тобто окрім того, що я віддаю гроші компанії, я ще маю сплатити посереднику?**

Роботу брокерів-консультантів оплачуєте не ви, а власне компанія, тут переїматися не варто. Навпаки, ви можете розраховувати, що після підписання угоди консультант залишиться з вами і буде супроводжувати весь термін договору, допомагаючи порадами та розрахунками. Наприклад, щодо податкової знижки.

♦ **А що таке «податкова знижка»?**

Якщо ви працюєте офіційно і сплачуєте 19,5% податків, то відкривши поліс із накопичення, ви можете наступного травня звернутися до податкової за податковою знижкою і повернути до 18% від щорічного внеску.

Для цього потрібно лише написати за формою заяву, прикріпити копію поліса і платіжки.

Якщо батьки відкрили поліс ще й на дітей, то вони можуть отримати податкову знижку на себе і до 50% від передбачених 18% – за малечу.

♦ **Якщо у мене довгостроковий договір, а гроші терміново знадобилися, я можу їх забрати достроково? На яких умовах?**

Поліс можна поставити на паузу чи припинити достроково – такі можливості прописані в угоді. На яких умовах це робить кожна з компаній, треба вивчати окремо, але зрозуміло, що певний відсоток від очікуваної суми ви втратите.

♦ **Що таке «додатковий інвестиційний дохід»? З чого він складається? Ви написали, що страхові компанії не мають права виводити гроші українців за кордон, але хіба у нас зараз можна безпечно у щось інвестувати?**

Матеріал «ПЕНСІЙНИЙ «ДЕПОЗИТ». Як підстрахуватися, щоб не залежати від держави у майбутньому» («СХІД now» №8) викликав неабиякий резонанс. На пошту редакції надійшло кілька листів із запитом уточнити той чи інший момент щодо накопичувальних програм страхових компаній. У цих листах читається недовіра – наші люди мають пересторогу щодо всього, що вимагає розставання з грошима, особливо на довготривалий строк. Тож ми знов звернулися до експертів, і готові відповісти на ваші запитання.

ЩЕ ПРО СТРАХУВАННЯ У ПИТАННЯХ ТА ВІДПОВІДЯХ

♦ **А раптом всі накопичені гроші з'їсть інфляція?**

Ви можете застрахуватися і від інфляційних ризиків, якщо додатково сплатите опцію індексації свого внеску – вона передбачена.

♦ **Закон про страхування в Україні застарілий, багато сучасних реалій не враховано, потім у суді нічого не доведеш. Хіба це не ризик?**

Насправді новий Закон України «Про страхування» набрав чинності 19 грудня 2021 року. Однак замінити профільний закон, ухвалений ще 28 років тому, він зможе з 1 січня 2024 року, тобто ось-ось. У ньому суттєво

осучаснені вимоги до ліцензування страховиків, оцінки їхньої платоспроможності та ліквідності, корпоративного управління й управління ризиками, припинення діяльності компаній, передавання страхового портфеля тощо.

Зокрема для страховиків відкрилася можливість отримати одну ліцензію замість багатьох на кожен окремий вид послуг – за умови бездоганної ділової репутації, яку тепер закон офіційно вимагає як зобов'язання. Законом виділяється 5 класів у межах страхування життя (life) та 18 класів за напрямком non-life-страхування. Поєднання напрямків неможливе,

адже для кожного класу встановлено відповідний рівень статутного капіталу.

Щодо змін для споживачів, то закон передбачає обов'язкову реєстрацію посередників і встановлює вимоги до їхнього навчання та рівня компетентності. За кордоном вже давно існує реєстр таких фахівців, він дає можливість вивчити досвід консультанта, відгуки щодо його роботи. Тепер і у нас на сайті Нацбанку будуть розміщені фото та інформація про кваліфікацію консультантів. Зворотній зв'язок від отримувачів послуг впливатиме на сертифікацію фахівців. **СН**

Лія РУСИК

Сергій ПРОКОПЦЕВ, фінансовий консультант:

– Можна виокремити 4 гарантії діяльності страхових компаній: історичні, юридичні, аналітичні та фінансові.

Історичні – це про те, як довго компанія працює на ринку, її репутація. Є мастодонти, які працюють на цьому ринку понад 200 років. Наприклад, PZU, яка була створена 1803 року у Східній Пруссії (наразі вона є польською, в Україні працює з 2003 року). Або компанія KD Life, створена у 1846 році в Австро-Угорщині. Одразу зрозуміло, що якщо стільки років компанія виконувала свої обов'язки, їй можна довіряти.

Юридичні гарантії. Усі компанії повинні мати статут, зареєстрований у Міністерстві юстиції, та відповідні ліцензії. Будь-хто може перевірити, де зареєстрована компанія, хто її власник, хто є бенефіціарами, скільки вона працює на ринку, якими видами діяльності займається тощо.

Фінансові гарантії переплітаються з юридичними. По-перше, є статутний фонд, який на сьогодні має складати 10 мільйонів євро – ці кошти мають бути на рахунку компанії. Ліцензії видаються компанії тільки тоді, коли вона доведе свою платоспроможність за певними розрахунками. Наприклад, компанія має зобов'язання перед клієнтами на 400 млн гривень. На випадок, якщо раптом всі страховальники завтра помруть, і потрібно буде виплатити одночасно всю суму, у компанії на рахунку має бути коштів на 5% більше від суми, яка це все покриє.

Крім того, завжди є перестраховик – це компанії, які за законом повинні бути розташовані в іншій країні і на їхніх рахунках має бути грошей вже на 10% більше від загальних зобов'язань страховиків.

Щодо аналітики, то всі напевне знають, що рейтинг фінансової спроможності вимірюється чотирма показниками: a, b, c, d. Так от, власне держава Україна балансує між b і c. А от лайфові страхові компанії мають фінансові рейтинги a, a+ та навіть 2a.

КОРИСНЕ

**ГІРЛЯНДИ-«КРАПЕЛЬКИ»,
USB-ЛАМПИ ТА ДОБРІ
СУСІДИ**

Волонтеру та переселенцю з Курахового Миколі Тунику довелося минулої зими тиждень жити у Дніпрі без світла. Він розповідає, як виходив із ситуації тоді та що готується робити цього року:

– Найнеобхідніша річ – світлодіодні гірлянди-«крапельки», які можна розвісити по периметру кімнати. 10-метрової гірлянди на кімнату вистачить, і якщо купити потужні батарейки, то майже три години буде настільки ясно, що можна читати. Упаковки з 20 штук недорогих батарейок має вистачити на всю зиму.

Микола Туник

Також Микола радить мати запас кілька ліхтариків на звичайних батарейках, які можна використовувати на вулиці чи під час перебування в укритті. Користуватися ними краще, ніж свічками, бо ті довго не горять, та й читати при свічному світлі не дуже зручно.

Курахівчанка Ганна Баннікова, яка живе у селі на Волині, радить тим, хто працює чи навчається вдома, використовувати світлодіодну USB-лампу.

Ганна Баннікова

– Чоловік малює, і світла ліхтаря чи свічки йому не вистачало, тож ми придбали таку лампу. Вона заряджається від павербанку і працює доволі довго. Її можна прикріпити до будь-якої поверхні або під'єднати до ноутбуку.

Викладачка зі Слов'янська Ольга Герасименко, яка зараз живе на Дніпропетровщині, пропонує... правильно планувати похід у гості:

– Варто знати графіки відключень світла родичів чи друзів-сусідів – особливо, якщо вони мешкають біля лікарні чи державної установи. Як правило, там вимкнення відбувається чітко за графіком. Тож можна заздалегідь проситися у гості, аби зарядити смартфон чи скористатися інтернетом.

**ЯК ОБЛАШТУВАТИ ВЛАСНИЙ ПУНКТ
НЕЗЛАМНОСТІ**

Вже з 1 жовтня на українців чекають відключення світла, пов'язані не лише з ймовірними атаками на інфраструктуру, а й з реконструкцією мереж, які вже постраждали від ворожих обстрілів. У деяких областях вже розробили графіки відключень, але ж ми знаємо, як часто їх не дотримуються. Якщо минулого року ми не були готові до довготривалих блекаутів, то тепер вже маємо досвід. Яким щиро й ділимося.

**Лайфхаки від переселенців
щодо підготовки до блекаутів****ЗАМІСТЬ ECOFLOW –
ПЕРЕТВОРЮВАЧ СТРУМУ
ЧИ БЕЗПЕРЕБІЙНИК**

Авжеж, такі прості і недорогі поради стануть корисними при короткотривалих відключеннях, а якщо світла не буде кілька днів?

Заздалегідь варто подбати про адреси громадських просторів, хабів, бібліотек, бізнес-центрів, які безоплатно або за невеликі гроші надаватимуть світло, інтернет та укриття. Наприклад, для підтримки представників бізнесу, які не хочуть виправдовуватися блекаутами перед клієнтами, створено спеціальний сайт Svitlospot – заходьте за посиланням surl.li/igenb та обирайте найближчу у своєму місті та районі локацію.

Ольга Герасименко радить також не хежувати можливостями Пунктів незламності:

– Минулої осені та зими у нас у Першотравенську подовгу не було світла, доводилося щодня ходити до найближчого Пункту незламності. Там був генератор, тож можна було проводити онлайн уроки та працювати з документами. Інтернету спочатку не було, і я користувалася мобільним, але згодом з'явився Starlink.

Ольга Герасименко

Звісно, вдома Starlink не забезпечити, та й інші девайси – не з дешевих. Зокрема за портативну зарядну станцію EcoFlow, яка за відсутності світла може підтримувати живлення 9-12 пристроїв, доведеться віддати від 12 000 до 100 000 гривень. Бензиновий генератор коштує 4-15 тисяч.

Але ж генератор має стояти на вулиці або на відкритому балконі, і це не завжди реально в умовах квартири. Від нього

багато шуму, не всім сусідам це сподобається, особливо пізно ввечері чи вночі. До того ж, потрібно купувати бензин, за нинішніми цінами це також недешево. Микола Туник каже, що замінити генератор на деякий час може перетворювач струму:

– Він працює як безперебійник на комп'ютері і перетворює 12 Вт на 220 ватт. Його треба підключати до автомобільного акумулятора через клема, і він працюватиме, доки заряджений акумулятор. Такий пристрій коштуватиме 3-4 тисячі гривень, але умільці можуть зробити його самостійно з безперебійника від старого комп'ютера, який коштує кілька сотень. Працювати на таких перетворювачах холодильники та ноутбуки довго не будуть, зате можна постійно заряджати смартфон, аби бути на зв'язку.

**БУТИ ЗАВЖДИ
НА ЗВ'ЯЗКУ**

Щоби завжди мати під рукою заряджений телефон, бажано придбати потужний павербанк. Але обирати цей пристрій треба обережно, особливо якщо купуєте через інтернет.

– Минулого року я повісив на рекламу павербанка потужністю чи не 50 тисяч міліампер/годин, – розповідає Микола Туник. – А коли його придбав, то потужність виявилася десь 5 тисяч, бо він наполовину був набитий піском. Цей «інгредієнт» засипають у павербанки, аби зробити важчими, тоді вони виглядають більш потужними. Варто все ж таки купувати у звичайних магазинах, де павербанки можна одразу перевірити. Загалом для зарядки смартфона вистачить пристрою потужністю 4-15 тисяч мАг, залежно від батареї телефону.

Втім, навіть заряджений смартфон не гарантує стабільного зв'язку. Тож пан Микола пропонує дієвий спосіб підсилити сигнал. Необхідно антенний телевізійний кабель зачистити з обох кінців на 9 см обплетення, до сердечника. Один зачищений кінець вивести на вулицю, інший – прикласти до задньої кришки телефону. За словами чоловіка, це значно поліпшує зв'язок.

А ось купувати розрекламовані модеми та роутери, які нібито працюють від павербанку навіть без електроенергії, марно. Наявність інтернету цілком залежить від провайдера. Якщо він має автономне джерело електроенергії, то інтернет буде. А як не має, то надати послугу він ніяк не зможе.

**ЗАПАС ПЛАСТИКОВИХ
ПЛЯШОК, САМОРОБНИЙ
ТЕРМОС ТА ГАСОВА
ПЛИТКА**

Минулого року тривалих проблем з опаленням багатопверхівок не було, але варто бути готовими і «утеплюватися».

Передусім, якщо вікна дерев'яні, а не пластикові, треба забити всі шпарини поролоном, ганчірками чи ватою. За можливості слід закласти пледи, термоковдри та мати запас звичайних пластикових пляшок.

– Минулої зими у нас батареї були ледь теплі, тож грілися за допомогою пляшок, в які наливали гарячу – не кип'яток, а трохи розведenu – воду. Потім щільно закривали їх кришкою і клали в ліжку під ковдру, – каже Микола Туник.

Щоб під рукою завжди була гаряча вода на чай, каву чи розчинні страви, краще користуватися термосом. А якщо на орендованій квартирі його немає, пан Микола радить зробити власноруч:

– Знадобиться звичайна скляна банка та сріблястий термоізо-

крити кришкою. Такий саморобний термос дозволить зберігати воду гарячою кілька годин.

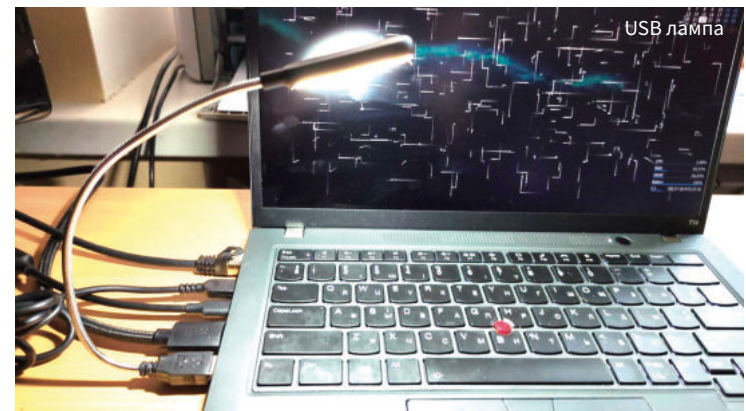
Можна зробити імпровізований камін з вогнетривких «шамотних» цеглин, які витримують високі температури. Якщо кілька цеглин нагріти на плиті, вони певний час віддаватимуть тепло, що дозволить трохи погрітися. Подібним чином можна нагрівати цеглини і в духовці. Але потрібно обов'язково провітрювати квартиру, бо є ризик вчадіти.

Тим, хто має електричні плити, наші співрозмовники радять придбати невелику туристичну газову плиту із 220-грамовими замінними балонами. Одного балону при щоденному приготуванні їжі вистачить десь на тиждень.

**БЕЗ ВОДИ – НІКУДИ,
ТОМУ РОБІТЬ ЗАПАСИ**

Цей пункт не потребує пояснень. В залежності від кількості членів родини, вона потребує від 30 до 120 літрів технічної води на добу. Щоб потім не купувати заради цих потреб питну воду, варто мати запаси у баклажках.

При обмеженій кількості запасів води підтримувати особисту гігієну допоможуть вологі серветки. А на крайній випадок туалет можна зробити з кількох щільних смітєвих пакетів або ж придбати розбірний портативний туалет (виявляється, такі теж є!).

USB лампа

ляційний матеріал, який продається у господарчих крамницях: з одного боку – поліуретанова основа, з іншого – фольга. Ним треба обгорнути банку та зафіксувати скотчем, потім налити гарячу воду (не кип'яток) та за-

Головне, попереджає Микола Туник, купувати все необхідне заздалегідь – поки не з'явився ажіотаж і ціни на потрібні товари чи послуги не злетіли у десятки разів. **СН**

ПЕРЕМОЖНЕ

КНИЖКИ ВІД «СХІД NOW»: ХТО ВИГРАВ У ПЕРШОМУ РОЗІГРАШІ

Старий Угринів – село Калуського району Івано-Франківської області на берегах річки Бережниця. Тут народився Степан Бандера, тож історичні романи про українське підпілля часів Другої Світової війни та героїв УПА влучили просто в ціль.

Пані Лідія працює у бібліотеці Старого Угриніва вже понад 11 років. За останні місяці серед її відвідувачів помітно збільшилось переселенців, у тому числі й зі Сходу. Для них, а також для поранених українських захисників бібліотекарі проводять спільні заходи з історико-меморіальним музеєм Степана Бандери, який теж розташований у Старому Угриніві – організують екскурсії, популяризують постать Провідника та повстанський рух.

– Зараз багато людей цікавляться історичними творами про війну. Не знаю чому, але такі книжки запитують переважно дівчата, – розповідає переможниця. – Тож ми дуже раді можливості поповнити фонд нашої бібліотеки саме такою літературою, яка потрібна читачам і ще довго буде актуальною.

На жаль, наразі маємо в Україні дуже складну ситуацію з постачанням до бібліотек нових книжок. Тож бібліотекарям, які є справжніми ентузіастами своєї справи, доводиться бути дуже винахідливими, аби за будь-якої нагоди поповнювати свої фонди. Але ж, надсилаючи заявку на участь у розіграші, пані Лідія все одно не очікувала, що її рандомно оберуть переможницею з понад 500 конкурентів.

– Ми, коли отримали книжки та відкрили їх, почули запах оцієї фарби... Навіть хлопці сказали: «Оце так пахне!». Адже кожна книжка має свій запах – запах друку, нового паперу, нової історії.

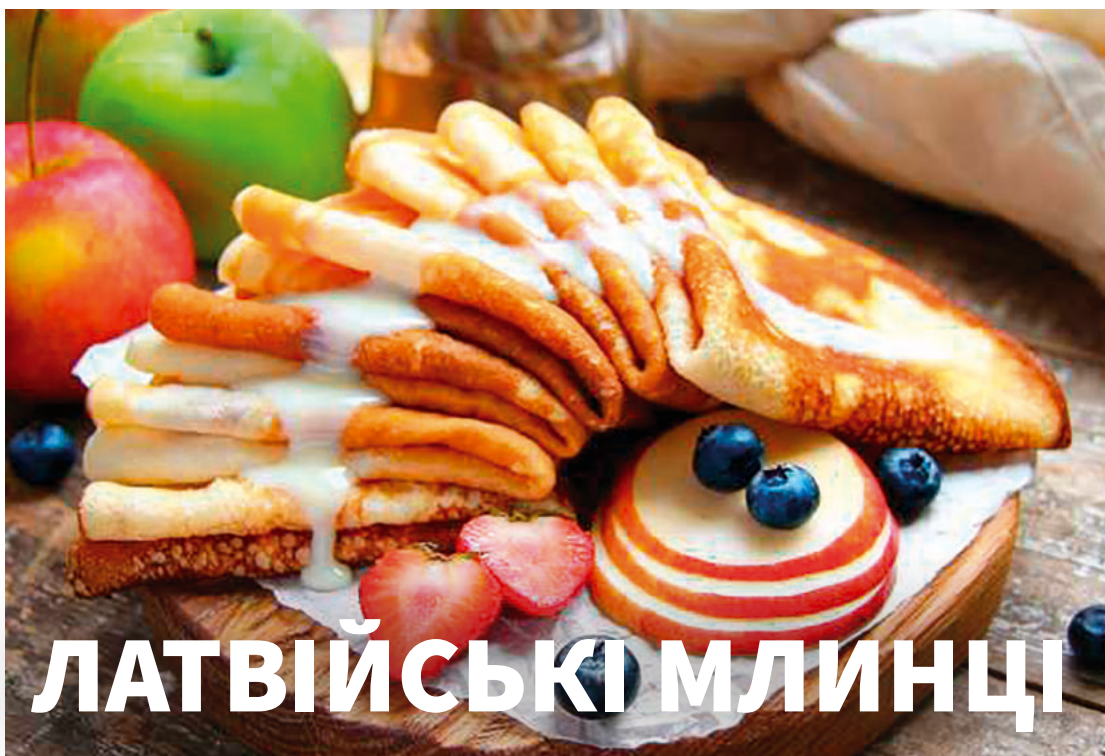

Напередодні Дня Незалежності наша редакція оголосила на фейсбук-сторінці «СХІД now» розіграш п'яти книжок українського письменника Андрія Кокотухи. Переможницею стала бібліотекарка Лідія Перегіняк з Франківщини. Виявляється, наш пост про розіграш поширив інформаційний ресурс для бібліотекарів України, який пані Лідія постійно читає. Тож вирішила й собі взяти участь. Ми надіслали їй книжки, а навзаєм отримали у подарунок горнятко та запрошення до музею Степана Бандери.

За словами бібліотекарки, після того, як книжки прочитають багато людей, вона планує організувати читачке обговорення.

А ми готуємо новий розіграш і наступного числа вам обов'язково про нього розповімо. Якщо хочете отримати більше шансів виграти, то не зволікайте і підпишіться на нашу сторінку facebook.com/shid.now/ – там ця інформація з'явиться значно раніше.

СМАЧНЕ

ЛАТВІЙСЬКІ МЛИНЦІ

Станом на серпень 2023 року ООН зафіксувала в Латвії 32 тисячі біженців. Їм тут надають безоплатне проживання, проїзд та харчування, діти мають можливість отримувати освіту рідною мовою, а дорослі – допомогу у працевлаштуванні.

А ще країна має давню історію, самобутні традиції та звичаї. Ну і як же без цікавих національних страв? Основу місцевої кухні складають страви з бобів, гороху, картоплі та інших овочів, а також молочних продуктів, свинини та яловичини. А ми пропонуємо приготувати традиційний латвійський десерт – яблучні млинці. Вони не такі тонкі, як налисники, проте

дуже ніжні й тішать рівномірними яблучними вкрапленнями.

ЩО ПОТРІБНО:

- ♦ яйця – 3 шт.
- ♦ вершки 20% – 250 мл
- ♦ молоко – 125 мл
- ♦ вершкове масло – 30 г (розтопити)
- ♦ борошно – 160 г
- ♦ сіль – дрібка
- ♦ цукор – 1 ст.л.

- ♦ сода – ½ ч.л.
- ♦ оцет 9% – ¼ ч.л.
- ♦ яблука – 2 шт. середні (почистити та натерти на крупній тертушці)
- ♦ олія для змащування пательні.

ДЛЯ ПОДАЧІ:

- ♦ цукрова пудра – 50 г
- ♦ мелена кориця – 2 ч.л.
- ♦ мед – за смаком

ЯК ГОТУВАТИ:

1. Відділяємо жовтки від білків. Тремо яблука.
2. Жовтки, вершки, молоко, масло, цукор та оцет з'єднуємо в глибокій мисці та збиваємо міксером до однорідності.
3. Додаємо борошно і соду та ще раз все збиваємо.
4. Білки збиваємо окремо із дрібною солі.
5. Додаємо до тіста терті яблука та збиті білки, обережно все перемішуємо.
6. Пательню для налисників змащуємо олією. Наливаємо потрібну кількість тіста та рівномірно розподіляємо по пательні.
7. Коли на поверхні млинця з'являться бульбашки, перевертаємо на інший бік і смажимо до готовності.
8. Подаємо млинці, пригортаючи цукровою пудрою та корицею, за бажанням – поливши медом.

**ЯКЩО БОГ ІСНУЄ, ВІН
НОСИТЬ ФОРМУ ЗСУ**

ІВАН UA383052990000026005015017860
ЄДРПОУ 39696398

Отримувач: Міжнародний благодійний фонд «Повернись живим»
Призначення платежу: Благодійна пожертва військовим